

ВІД СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСОРА В РІДНІЙ ALMA MATER
(до 60-річчя від дня народження професора Олександра Ободовського)

18 січня 2018 року відсвяткував свій славний ювілей **Олександр Григорович Ободовський**, професор, доктор географічних наук, професор кафедри гідрології та гідроекології, гідролог, член редколегії журналу *Фізична географія та геоморфологія*. Творча наукова, практична та педагогічна діяльність Олександра Григоровича нероздільно пов'язана з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, де він пройшов довгий і яскравий шлях від студента-гідролога до сучасного професора, доктора географічних наук, відмінника освіти, у творчому доробку якого майже двісті наукових праць, безліч цікавих наукових проектів та потужна і цікава наукова гідрологічна школа з цікавими лекціями і незабутніми студентськими практиками...

Ми запросили вельмишановного ювіляра поділитися секретами його життєвої та професійної успішності.

? *Вельмишановний Олександр Григоровичу, Ви народилися в м. Києві. Чим запам'яталось Вам рідне місто, які перші «географічні» спогади збереглись з дитинства? Чи вплинула родина, довкілля на майбутню професійну орієнтацію?*

Мої перші географічні, а точніше «гідрологічні» спогади дитинства пов'язані з озером Конча, в околицях якого я народився і виріс. Можливо, саме риболовля (з моїм татом) на цьому озері, мальовничі його краєвиди, чиста вода – дали поштовх до обрання майбутньої професії... І, навіть готуючись до вступного іспиту з географії (школу закінчив із золотою медаллю), частенько рановранці бігав до озера – катався на човні, купався, ловив рибу. Батьки мій вибір повністю підтримали.

? *Середню освіту Ви також отримали в місті Києві. Чим найбільше запам'ятались шкільні роки, які предмети захоплювали майбутнього географа? Кого з шкільних викладачів можете відмітити?*

Я закінчив 151-у середню школу м. Києва, що знаходилася у селищі Чапаївка. Це були безтурботні роки життя, з доволі легким шкільним навчанням. З 6-го класу почалось моє захоплення географією (звісно, «допомагали» Жюль Верн та Майн Рід). Крім географії захоплювався математикою і мовами. Низько вклоняюся

своїм шкільним учителям, зокрема, вчительці математики Тетяні Миколаївні Каплун і «мовнику і літератору» Олександрю Борисовичу Сандру.

? *Після закінчення середньої школи Ви вступили до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка на спеціальність «гідрологія». Чим приваблювала Вас саме ця наука?*

Спершу з головою занурився в навчання, все було цікавим і трохи незвичним. Особливою радістю було для мене доволі значна кількість загальних географічних дисциплін. На початковій стадії навчання на факультеті це було необхідно. Але забагато було і «заполітизованих» предметів (історія КПРС, політекономія, марксистсько-ленінська філософія, науковий комунізм), які заважали ефективному навчання. У ті часи це було догмою. З третього курсу переважали вже спецкурси кафедри і розрахункові курсові роботи, що давало змогу більш детально осягнути свою майбутню професію. Подобались математика, геологія, загальна гідрологія.

Студентські роки, 1977

майже двометровими попусками води в Дніпрі, оглядовими поїздками на відкритих вантажівках по Канівському Придніпров'ю та глибокими ярами. Згадується один цікавий епізод з цієї практики. Якось вночі хлопцям нашої кімнати не хотілося спати, і ми заважали іншим. Вранці на лінійці ми визнали свою провину, але керівник практики Г. Д. Проценко вирішив провести з нами «трудотерапію» і попросив перекопати стежку до гуртожитку, яку замулили дощі. 8 хлопців – 8 лопат, 1,5 години копання з жартами – і стежка в порядку. В результаті народився куплет (мовою оригіналу): *«И тот вину всю искупаает, кто полгектара ископаает»*. З виробничими практиками мені дуже пощастило: я їх проходив в руслових партіях географічного факультету Московського державного університету (МДУ) на Верхній Обі та Верхньому Алдані. Це було щось неймовірне. По 4 місяці далеко від рідної домівки, непрості життєві ситуації з певним ризиком, дика незаймана природа, полярне сяйво. А які потужні річки! Під час цих практик я познайомився з видатним русло знавцем, моїм майбутнім науковим керівником Романом Сергійовичем Чаловим, з яким і досі маю тісні стосунки. Його лекція, прочитана на осередку р. Об зачарувала мене і моїми основними предметами стали «Русові процеси», «Гідравліка» і «Річковий стік». Виробничі практики остаточно визначили моє подальше життєве кредо – руслові процеси річок.

З майбутньою дружиною Інною та батьками, 1980

? *Які університетські викладачі стали улюбленими?*

З кафедральних викладачів найкраще викладав Єрмінггельд Стефанович Цайтц, на факультеті всі ми захоплювалися лекціями Віктора Миновича Юрковського. В цьому сенсі я із задоволенням згадав би також нашого «математика» Тіберія Юрійовича Кепіча.

? *Де і як проходили студентські практики, які з них виявилися найбільш цікавими і корисними?*

Першою «не домашньою» практикою, була топографічна, що проходила в Плютах. Там ми дійсно пізнали один одного і в групі сформувався «гідрологічний кістяк», який дозволяє нам комунікувати і донині. Далі був Канівський заповідник з потужними

Практика на р. Об, 1978

? *Після завершення навчання Ви почали працювати в рідному університеті, пройшовши довгий і цікавий професійний шлях на посадах інженера, інженера-програміста, старшого інженера інформаційно-обчислювального центру КДУ. Чим запам'ятався цей «інженерний» період Вашого життя, які проблеми доводилось вирішувати, який професійний досвід було набуто?*

Це був доволі непростий період мого життя. Зарплата – 130 рублів, народився мій первісток – Владик, заочна аспірантура, вечорами і вихідними – робота над дисертацією,

Чорнобильська аварія... Але була молодість і було цікаво. В той час я освоїв надсучасні на той час ЕОМ (електронно-обчислювальні машини) СМ-3 і СМ-4, допомагав впроваджувати їх в навчальний процес, при написанні дисертацій, у наукових дослідженнях на факультеті. Сам багато чого навчився.

? *У 1988 р. у Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова Ви захистили кандидатську дисертацію «Руслоформуючі витрати води річок рівнинної частини України». Чим запам'ятався період роботи над дисертацією, як проходив її захист?*

За моєї ініціативи мав двох наукових керівників кандидатської дисертації – Чалова Р. С. і Цайтца Є. С. Захист її відбувся на географічному факультеті МДУ (на Україні не було такої можливості). В цьому надзвичайно сприяли мої керівники. За той рік я 10 разів з'їздив до Москви (конференції, семінари, передзахист, захист, оформлення документів тощо). Захист проходив з великою кількістю запитань, з дискусією, але успішно. Диплом кандидата отримав восени того ж року.

У радгоспі в с. Білогородка, 1989

? *Розкажіть, будь ласка, про роботу над докторською дисертацією «Регіональний гідролого-екологічний аналіз руслових процесів», яку Ви успішно захистили в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у 2002 році.*

Робота над докторською дисертацією – це напружений, але надзвичайно продуктивний період мого життя. За час роботи в університеті був зібраний і опрацьований значний теоретичний та емпіричний матеріал стосовно прояву руслових процесів в річках України. Цьому сприяли численні експедиції, участь у наукових форумах і, певним чином, викладацька робота. Мною були розроблені ряд нових методик і наукових підходів, які лягли в основу дисертації. За результатами роботи була видана монографія «Гідролого-екологічна оцінка руслових процесів (на прикладі річок України)», що має найвищий індекс цитувань серед моїх праць.

? *З 1989 року розпочалась Ваша педагогічна діяльність. Ви працювали на посадах асистента, пізніше доцента та професора кафедри гідрології та гідроекології географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Як склалися стосунки з студентами, чи пам'ятаєте своїх перших студентів, чи є серед них ваші нинішні колеги?*

Моя робота викладачем в університеті почалася з поїздки зі студентами першого курсу до радгоспу в с. Білогородка. Там відбулося моє перше знайомство зі студентами. Вони були в мене першими і я добре пам'ятаю ту групу. До речі нещодавно зайшов до мене Віктор Журавльов (староста тієї групи) і розповів мені, що вже його син вступив до нашого університету. А в жовтні мене чекали 4 спецкурси і два семінари на кафедрі. А невдовзі народилися мої Юрчик і Валюша. Було непросто, але молодість, бажання і натхнення допомогли подолати всі труднощі. Я отримував величезне задоволення від того, що маю таку сім'ю і таку роботу. Ще й перший україномовний навчальний посібник «Руслові процеси» (1998 р.) вийшов з друку. Яюсь все в житті складалося і почали зростати амбіції щодо написання докторської дисертації. Щодо моїх учнів, то 12 з них працювали в різний час на факультеті, але більшість з них вже мають іншу роботу. Зараз готую нову зміну.

? *Впродовж двох десятиліть Ви були заступником декана географічного факультету з наукової роботи. Як вдавалося поєднувати наукову та викладацьку роботу? Які наукові проекти вважаєте найвагомими та результативними?*

Так, в кінці 1994 року декан географічного факультету П. Г. Шищенко запропонував мені обійняти посаду його заступника з наукової роботи, і я на ній "затримався" до кінця 2015 р. Це був період більше не розвитку, а утримання наукових позицій факультетської географічної науки. Хронічне безгрошів'я компенсувалось, певним чином, завзятістю та «науковими іменами» небагатьох професорів (Бортник С. Ю., Ободовський О. Г., Гребінь В. В., Гродзинський М. Д., Сніжко С. І.), які отримували фінансування для виконання вітчизняних та міжнародних проектів. Почалась епоха жорсткої наукової конкуренції, в якій треба було завойовувати "місце під сонцем". Тим не менш, за цей період вдалося зберегти на факультеті 4 лабораторії і три держбюджетні теми. На мою думку найбільш вагомими науковими результатами за цей період були: участь факультетських вчених в створенні «Національного атласу України» і у розробленні Програми протипаводкових заходів на річках Карпатського регіону.

? *Ви брали участь у багатьох експедиційних дослідженнях численних водних об'єктів – Північно-Кримського каналу (1986-1987 рр.), Десни (1988-1989 рр.), Дунаю (1991 р.), дніпровських водосховищ (1990-1994, 2003, 2015-2017 рр.), річок Закарпаття (1996-2000, 2006, 2008, 2014 рр.) Прикарпаття (2005 р.), Прип'яті (2003, 2007 рр.). Що головне, на вашу думку для дослідника-гідролога? Які основні «водні» проблеми та як їх вирішують в Україні?*

Численні експедиції, які я організовував і брав у них участь – це, перш за все, та необхідна емпірика, без якої неможливі фундаментальні гідрологічні, патомологічні, руслознавчі та, врешті-решт, географічні дослідження. По-друге, в полі приходять більш глибоке розуміння річки як природного об'єкту. І нарешті – це неповторне відчуття гармонії і близькості до природи. Мабуть тому майже 40 експедицій, в яких мені довелося брати участь (в тому числі на Обі, Алдані і Віслі,) стали невід'ємною частиною моєї наукової діяльності. Стосовно "водних" проблем в Україні, то на мій погляд пріоритетними серед них є такі: більш чітке управління водними ресурсами з урахуванням світових тенденцій і досягнень та вітчизняних особливостей, зосередження мереж моніторингу водних ресурсів в єдиній системі природного моніторингу, створення структури на кшталт «Води України», яка б опікувалася експлуатацією та комерційним використанням всіх природних вод, створення окремого кошторису із зароблених на "воді" коштів для проведення необхідних наукових досліджень і розроблення нових стратегій і концепцій розвитку водної галузі, збереження малих річок і боліт.

Експедиція на р. Тересва, 1996

Експедиція на р. Десна, 1990

Дослідження алювію р. Лімниця, 2004

? *Ви є членом міжвузівської науково-координаційної ради з проблем ерозійних, руслових та гирлових процесів при Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова, над якими проблемами працює ця рада нині?*

На жаль, у зв'язку з російською агресією проти нашої країни, моя робота в цій раді припинилась.

? *Олександрє Григоровичу, Ви проводите велику наукову та громадську діяльність – у складі Вченої ради і президії Українського географічного товариства, спеціалізованої ради по захисту докторських дисертацій, експертної ради ДАК України з географії, редколегій ряду фахових журналів і наукових збірників. Чи вважаєте роль науки визначальною у розвитку суспільства, які важелі впливу ще, на вашу думку, не є задіяними для досягнення раціонального (розумного) природокористування?*

Я хотів би почати свою відповідь з того, що роль освіти і науки в розвитку будь-якого суспільства має бути визначальною. Вони є пріоритетними важелями його розвитку. Без освіченого, розумного прийдешнього покоління не варто мріяти про значні суспільні здобутки. В цьому контексті я все-таки маю сподівання на них. Власне для цього і працюю в державних і громадських організаціях. А проблема розумного природокористування тісно пов'язана з попереднім питанням. Перш за все треба переконати свідомість громадян в збереженні довкілля і в раціональному, безпечному його використанні. По-друге, тут варто робити лише осмислені, науково-обгрунтовані кроки. Врешті більш суттєвою має стати роль громадськості в прийнятті рішень, пов'язаних з природокористуванням.

? *Ви маєте великий досвід міжнародної наукової співпраці. Чим відрізняється наукова діяльність у Європі? Чи можливо трансплантувати цей досвід в українські виші?*

В європейському «гідрологічному» середовищі є багато цікавих ідей і вагомих здобутків. Але не варто все сліпо копіювати і впроваджувати до наших реалій. Хоча найкращому варто навчатися. Тут я можу навести приклади співпраці зі словацькими і польськими колегами. В першому випадку, базуючись на словацьких підходах, ми розробили свої методики гідроморфологічної оцінки (згідно Водної Рамкової Директиви ЄС) для рівнинних і для гірських річок. У співпраці з польськими колегами, навпаки, ми використали свої методичні напрацювання в оцінці процесів руслоформування великих рівнинних річкових водних об'єктів. Одним словом – «чужого навчайся і свого не цурайся».

Зимова карпатська практика, 1996

Вся моя сім'я закінчила географічний факультет (старший син Владислав також). Після 11 років я брав своїх хлопців на зимову практику в Карпати, потім був Канів, літні Карпати і, звісна річ, експедиції. Валя також побувала на всіх практиках. Взагалі практики на нашому факультеті – це одне з найбільших його надбань. Вони формують географа з усіх спеціальностей, стверджують його віру у правильність вибору майбутньої професії. На моє глибоке переконання їх треба берегти і розвивати. А на рахунок “сімейної географічної династії”, то я її порівнюю з династіями шахтарів або металургів і абсолютно підтримую їх існування.

? *Які повчання дасте студентам, які тільки збираються у «далеке плавання» сучасної гідрології?*

Гідрологія – це дуже фундаментальна та, водночас, прикладна дисципліна географії. У неї – величезне майбутнє, бо вода (особливо прісна) стає одним із затребуваніших і найдефіцитніших світових природних ресурсів. Її варто досліджувати, навчитися раціонально використовувати та управляти. Це – завдання для майбутніх поколінь гідрологів.

? *Вельмишановний Олександр Григоровичу, дозвольте від імені редколегії журналу «Фізична географія та геоморфологія» подякувати Вам за творчу і невтомну науково-педагогічну діяльність та побажати усій вашій родині міцного здоров'я і нових звершень у царині сучасної географії!*

Дякую сердечно!

? *Ви весь час перебуваєте у вирі наукових подій – викладаєте ряд авторських гідрологічних дисциплін, керуєте бюджетними, госпдоговірними темами, науковою роботою студентів і аспірантів....Чи приділяєте увагу відпочинку та як його організуєте? Які моря приваблюють Вас як професійного гідролога та неупередженого туриста? Любите відпочивати на самоті, чи організуєте для цього експедиції?*

В молодості (так років до 50) багато уваги в своєму житті приділяв роботі. Треба було сім'ю забезпечувати і повноцінного якогось санаторно-курортного відпочинку не було. Може це і погано. Але в останнє десятиріччя суттєво змінилося моє ставлення до цього питання. Кожного року ми з дружиною (а то і з дітьми) їдемо в теплі країни (Єгипет, Шрі-Ланка, Ізраїль, Йорданія) на теплі моря, були і в санаторії. Життя продовжується і від нього варто отримувати задоволення.

? *Ваша родина є дуже «географічною». Дружина Інна Костянтинівна – метеоролог, а діти – Юрій та Валентина зовсім недавно стали кандидатами географічних наук. Як Ви прищепили дітям любов до географії? Мабуть саме географічні мандрівки, у яких вони змалку брали участь, вплинули на майбутній професійний вибір?*